

Несторовић Милош¹

ЕТНОДЕМОГРАФСКИ ПРОБЛЕМИ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ

Извод: Покрајина Косово и Метохија је аутономна покрајина Републике Србије са површином од 10.887 km² (12,32% територије државе). Поред две велике котлине, Косовске и Метохијске, покрајину чине још и Дреница, Мало Косово, Косовско Поморавље, шарпланинске жупе Средска и Сиринић, делови Ибарског Колашина и Копаноника, Гора и Опоље. Покрајина је, дакле, добила име по два велика котлина иако њена територија обухвата и друге крајеве са посебним именима.

Кључне речи: Косово и Метохија, покрајина, територија, култура

Abstract: Province Kosovo and Metohia is area of 10.887km² (12,32% territory of Serbia) located in southwest part of Republic Serbia. Beside two large basins, Kosovo and Metohia, Province constitutes and Drenica, Malo Kosovo, Kosovsko Pomoravlje, parish Sredska and Sirinić, pieces of Ibarski Kolašin and Kopaonik, Gora and Opolje. Province was named by two large basins even its territory imply and other terrains with different names.

Key words: Kosovo and Metohia, province, territory, culture

Увод

Албански назив територије Косова и Метохије, Kosova, је турско-албанског порекла, а потиче од „косовског вилајета”. Тиме се жели наметнути свест о албанском карактеру овог простора. Уставом СФРЈ из 1974. године покрајина је названа Косово, реч Метохија је избачена јер српска реч „метох” значи манастирски посед. Аргументација за уклањање Метохије из назива покрајине нађена је у тома да, тобоже, Метохија обухвата само крајеве у сливу Пећке и Дечанске Бистрице, али не и Подгор, Прекорупље, Подриму, Хас, Опоље итд. Аргумент је био и то да у албанском језику не постоји термин Метохија већ термин Дукађин па би, према томе, прикладније име било Косово и Дукађин (Симић, 2006).

Пре ослобођења 1912. године у српској литератури говорило се о Старој Србији. Овај термин увео је Вук Караџић. Јован Цвијић је сматрао да појам Стара Србија покрива скоро целу област косовског вилајета који је пред Балкански рат обухватао Косово, Метохију, Горње Полимље,

¹ Несторовић Милош, дипл. Географ, Београд.

Гусиње, Љуму, северну Македонију до Велеса и источну Македонију са целим сливом Брегалнице.

Сама промена назива Косова је симптом који открива дубље и шире процесе у којима се решава судбина српског народа. На Косову и Метохији се гради сложена стратегија албанске експанзије, којом се угрожава не само Србија него и околне балканске државе.

Етнодемографска проблематика

Сматра се да су пре римских освајања на Балкану живели Илири, Трачани и нешто касније досељени Келти. Илирско племе Аутаријата насељавало је крајеве у Метохији до Белог Дрима и Дечанске Бистрице и на северу све до Маљена. Источно од њих до Пчиње, Западне и Јужне Мораве налазили су се Дарданци. Они су били илирско племе али у мањој мери измешано са Трачанима. На територији данашње Македоније живели су: Дасарети, око Охридског језера; Пенеасти у западној Македонији; Пеонци (Пајонци), источно од Вардара до Родопа. Северно од Дарданаца, према Сави и Дунаву, налазе се Трибали које касније почињу потискивати Келти.

Продор Римљана и романизација старобалканских племена почиње у III веку п.н.е. и траје све до почетка нове ере. Романизација је довела до нестанка традиционалних домородачких заједница. Била је јака у приморским областима и старим и новооснованим градовима, али и дуж главних саобраћајница у унутрашњости полуострва. Овакву етничку слику показују и археолошка налазишта и до краја релативизују појам „старо становништво” јер откривају да је сваки слој старији од претходног, а да се сваки народ или племе јавља након потискивања другог. Лингвистичка метода тј. анализа албанског језика показала је неодрживост илирске теорије о пореклу Албанаца. Кључни разлог је тај што албански језик припада групи *satem* језика док илирски припада групи *centum*. На тај начин, албански као сатемски није могао постати од илирског центумског. Уверење да су Албанци потомци Илира полази од тога да је, упрошћено речено, њихов данашњи етнички простор подударан са некадашњим илирским етничким простором.

Словени се на Балканском полуострву појављују у VI веку, а од првих година VII века почиње словенска колонизација у пуном смислу. Да ли Срби у ово време долазе у додир са Албанцима или Пралбанцима (етничким прецима), није до краја јасно, али јасно је нешто друго: тај додир није имао карактер сукоба. Срби су населили речне долине и приморске равнице, а старо становништво запоседа планинске области. То је

случај на целом простору словенске колонизације, јужно од Дунава. Масовно насељавање планинских области остављено је за ширење у следећој етапи, када се број становника увећа и потпуно прилагоди новој средини. На тај начин Срби од Албанаца нису отели ни земљу ни државу јер тада није постојала никаква организована држава Албанаца или албанских предака.

Тежње првих српских држава, Дукље и Рашке, биле су усмерене према Косову и Метохији, великим српским областима ван њихових граница. Оне су, са више или мање успеха и за краће или дуже време, успевале да заокруже српски етнички простор. Коначно уједињење и померање српске границе према југу дешава се за време Стефана Немање у XII веку. Од тада па надаље о Косову и Метохији говори се као о класичној српској земљи. Повеље српских владара служе као несумњив доказ српског карактера ових крајева. Средњовековне повеље су својеврсни пописи становништва. Њима се конституишу сасвим одређена феудална права и обавезе (Богдановић, 1990). Присуство других народа, Саса у рударским центрима, Грка трговаца у градовима, албанских и влашких сточара, није спорно, али њихов број и однос према српском народу не може се посматрати другачије него као однос мањинских према већинском народу.

Опадање српске моћи и надирање Турака не мењају етничку слику овог простора. Турска инвазија јесте покренула велике масе становништва на Балкану и изазвала велике поремећаје али ипак, Стара Србија кроз цео XV и XVI век живи као српска земља.

Територија, градови, култура

Рашка је била планинска држава изван главних комуникација и као таква пружала је ограничене могућности за живот и напредак. Високе планине, уске речне долине и превоји су, са једне стране, олакшавали одбрану, а са друге стране, нису били атрактивни потенцијалним освајачима. Процес прерастања племенског друштва у државу био је спор, али је имао један континуитет и од половине XII века, Рашка постаје права балканска феудална држава.

Од уједињења са Зетом (1180.) и осталим приморским земљама и проширењем ка Метохији, Косову и долинама Јужне, Западне и Велике Мораве, положај тадашње државе се мења. Регионални положај, између Панонског и Јадранског басена и између Динарског, Шарског и Карпатско-балканског масива, а у близини Егејског басена и дуж најбитнијих саобраћајница, учинио је Србију моћном, национално хомогеном државом.

Осим из квалитетног положаја, Србија је своју моћ црпела из економије засноване на земљорадњи, сточарству, рударству, трговини и саобраћају. Земљорадња се развијала у жупама, а у планинама номадско и полуномадско сточарство. Трговина се споро развијала и била је у рукама приморских градова, али од XIII века, када креће масовно отварање рудника, трговачки центри се нагло развијају у унутрашњости Србије.

Захваљујући географском положају Косово и Метохија су били најпогоднији за културно средиште. Окружени планинама и релативно безбедни одабрани су за подизање манастира, гробних цркава краљева и властеле и владарских двораца. Архитектура цркава и манастира и уметничка вредност живописа расли су са образовањем српске културе, а од XIII века, својим оригиналним решењима превазилазе византијске узор. У манастирима Метохије преписивала су се стара и писала нова књижевна дела. Библиотеке су попуњаване најбољим књигама из читаве византијске екумене.

Ширећи се на рачун Византије Србија затиче изграђену државну управу и законодавство. То је послужило као узор за уређење сопствене државе. Многобројне појединачне правне прописе на ниво општег закона подиже Душанов Законик (донет 1349. године, допуњен 1354. године). У њему су сасвим конкретно била набројана права и обавезе свих грађана. Када је у питању положај Арбанаса у тадашњој држави, треба разликовати две категорије „Арбанаса”. Једно су Арбанаси као градско становништво, а друго – арбанашки сточари, етничка скупина као социјална група. У првом случају, права и обавезе Арбанаса регулисана су градским статутима и ту нема никакве дискриминације у односу на друго неалбанско становништво, нпр. Србе, Романе или Сасе. Права арбанашких сточара регулисана су низом специјалних прописа, а поред Арбанаса, овде се помињу и Власи јер и једни и други су сточари покретних станишта. Једноставно, постојала је потреба да се тај динамички моменат њиховог живота регулише како не би долазило до судара са другим групама становништва (Богдановић, 1990).

Градови су се на Косову и Метохији развијали у вези са трговином, занатством и рударством. Најзначајније рударско место, али и средиште трговине, било је Ново Брдо. Ту се добијало олово, а посебно сребро помешано са златом, названо гламско сребро. Постојала је трговачка колонија Которана, Сплићана и Дубровчана. Други трговачки, занатски и рударски центар је Јањево са српским становнишвом и колонијом Саса и Дубровчана. У Приштини се налазила индустрија за чишћење сребра из Новог Брда и Трепче. Град Пећ је био седиште архиепископије и потом патријаршије са тргом који је стално окупљао велики број домаћих и страних трговаца. Призрен је био град правосла-

ваца и католика, а развија се као занатски, трговачки и саобраћајни центар. У Призрену се трговало италијанском, грчком, египатском, угарском и другом робом.

Етничке промене – исламизација, албанизација, миграције

Велико сведочанство о демографским променама и осталим збивањима у Старој Србији представљају извештаји католичких визитора, мисионара Конгрегације за пропаганду вере (основана 1622.). Католичка црква је, желећи да искористи слабљење православља, слала мисионаре у Метохију, Косово, Македонију и Бугарску с циљем да међу тамошњим хришћанима ојача свој утицај. Извештаји ових мисионара садрже извештаје о броју католика, запажају исламизацију али примећују и смањивање броја православних Срба. У свим њиховим извештајима, из XVI, XVII и XVIII века, граница Србије и Албаније је на стави Црног и Белог Дрима, а главни град Србије је Призрен.

Етничке промене почињу у време Аустријско-турских ратова, а преломни догађај је пораз турске војске под Бечом (1683.) и почетак њеног повлачења из панонских крајева. Операције аустријске војске 1689/90. ишле су ка Косову и Метохији, а Срби подижу устанак и прикључују се аустријској војсци. После слома устанка и пораза Аустријанаца код Качаника, свештенство и народ крећу ка северу. То су догађаји познати под именом Велика сеоба Срба под вођством Арсенија III Црнојевића. Велика сеоба имала је великог утицаја на српско становништво Метохије. Она није потпуно испражњена, како се то обично мисли, већ је велики број Срба остао и примио турско-арбанашки удар. Резултат је био масовна исламизација, а у следећој етапи потпуна албанизација метохијских Срба. Сматра се да је тада у околини Приштине, где је турска војска касније стигла, опустело око 360 села, а да се у, тек основаном, Београдском пашалуку број пореских глава смањило осам пута. По најпоузданијим подацима, у Аустрију је прешло око 37.000 српских породица, што је најмање 185.000 људи. Нови сукоб између Аустрије и Турске (1716-1718.), завршио се Пожаревачким миром. Граница је постављена на Западној Морави. Тачних података за овај период нема, али зна се да се један број Срба иселио у крајеве под контролом аустријске војске. За време сукоба из 1737. године, када против Турске ратују Аустрија и Русија, аустријска војска долази до Новог Пазара, а на Косову и Метохији поново избија устанак. Турци су се брзо консолидовали и сломили устанак. Заједно са војском креће и народ са Косова, из Метохије, Рашке области и осталих крајева захва-

ћених устанком. Српско становништво се повукло из рударских насеља око Приштине, Новог Брда, Јањева и Копаоника. Не зна се коликих је размера била ова друга сеоба, али зна се да су се осим Срба иселили и католички Клименти.

Јован Н. Томић је у студији *О Арнаутима у Старој Србији и Санџаку* из 1913. године, сликовито описао утицај ових ратних операција на српски народ у Метохији (први појас), на Косову и у Рашкој области (други појас) и осталим крајевима (трећи појас). Иако је из другог појаса отишло 1737. много људи, он је и даље остао више српски него први појас (Метохија и призренски крај). „Али колико је тај други појас српских крајева према правој Арбанији одолевао пустиносној арбанашкој реци, утолико је догађај из 1737. године био више кобан по судбину српског православног живља на првом појасу, граничном са правом Арбанијом. Све док је други појас са својим српским живљем представљао озбиљну препону арбанашкој пустиносној реци, он је уједно био наслон православног живљу првог појаса и мост преко кога је тај живаљ са првога појаса одржавао везу са једнородним и једноверним живљем на даљем, трећем, терену где је компактној маси био српски живаљ.

Кад је пак други појас 1737. попустио и кад је у њ у већој мери продро арнаутски елемент из праве Арбаније и поарнаућени Србин из првог појаса, он престаје бити потпора и наслон православног српском живљу са првог појаса, који услед тога губи везу са једнородним живљем на даљем терену... после ових догађаја смањује се и број свештеника без којих је простом народу тешко да се одржи и да одоли свим искушењима. Без тих својих подстрекача на отпор мухамеданству, прост народ, остављен самом себи и изложен насиљима сваке врсте, и који је своју народност гледао оличену у православној вери, брже се подвргава процесима мухамеданизацирања и арнаућења” (Томић, 1913.).

Кроз цео XIX век у Старој Србији страдања Срба добијају забрињавајуће размере. Велики демографски поремећај десио се у време велике источне кризе (1875-1878.) и у периоду постепене ликвидације турске власти до 1912. године. Целу Стару Србију, у периоду 1875-1912. напустило је око 400.000 људи. Тада је равнотежа дефинитивно нарушена (www.Wikipedia.org).

Исламизација и албанизација

Исламизација Арбанаса почиње после ликвидације Скендербегове Албаније и до XVI века је цела средња Албанија исламизована. Исламизација је прво захватила феудалце, па градско и на крају, сеоско становниш-

тво. Под притиском исламизованих Арбанаса, многи њихови сународници католичке вере исељавају се у Србију. Међутим, они у новој средини немају привилегован статус и пошто је Католичка црква у Метохији и на Косову била лоше организована, полако прихватају ислам и на тај начин постају владајући слој. (Радовановић, 2005). Исламизовани Арбанаси постали су најснажније и најсуровије оружје турског исламског поретка.

Потурчивање српског народа почело је са надирањем Турака, а наставило се и узимало маха у појединим периодима криза турског царства. Потурчивање је било и насилно и својевољно, а вршено је и у групама и појединачно. Велико народно предање о турчењу преувеличава ову појаву, пре свега због неподношљивих услова живота у турском ропству, а и због непрекидних турских ратовања са хришћанским државама који су погоршавали живот хришћанима и развијали ово предање до крајњих граница.

Јован Хаџи Васиљевић, у раду *Муслимани наше крви у Јужној Србији* из 1924. године, бавио се узроцима потурчивања српског народа. Он је истакао двојаке узроке потурчивања: опште и посебне (локалне). Од општих узрока најважнији су, по Васиљевићу, богумилска јерес у Босни, криза српске цркве у земљама које су прве пале под турску власт и можда најважнији, надирање Арбанаса. Посебни или локални, покрајински узроци су сточарство односно слобода кретања и гоњења стоке по различитим крајевима за муслимане, примање ислама услед бављења неким занатима и опет, надирање Арбанаса (Васиљевић, 1924).

Исламизација Срба на Косову и Метохији није се дешавала у једном периоду већ у етапама, после крупних историјских догађаја. Први већи талас исламизације био је у периоду 1631-1634, тј. у време сукоба турске са католичком Пољском. На удару су се нашли Срби католици у призренском крају, Метохији, Албанији, Скопској Црној Гори, Новом Брду и Приштини. Други талас исламизације био је после неуспелих српских покрета 1630-1650. када су се, преко цркве, покушавале ухватити везе са суседним хришћанским државама. Исламизација је тада захватила крајеве око Пећи, Ђаковице и Призрена тј. Метохију, али и Плав и Гусиње. Број православних опао је и у селима и у градовима, а у компактне српске средине све више се увлаче Арбанаси. Највећи талас исламизације био је после Аустријско-турског рата 1688-1690. Повлачење аустријске војске и пустошење српских манастира (у Дечанима и Пећкој патријаршији није било ни једног свештеника), удар Турака и исламизованих Арбанаса изазвали су велику исламизацију Метохије (Томић, 1913). Од 1737. године процес исламизовања и арбанашења Срба се убрзава и услед великих насиља у време српских ослободилачких ратова, траје све до 1912. године.

Губљењем Православне вере Срби су, временом, губили и етничку свест, а услед живљења у арбанашком окружењу примали су арбанашки

језик и обичаје. О некадашњем српском пореклу сведоче арбанашка презимена на –ци и на –ићи. Многи исламизовани Срби су се у почетној фази, као потурчењаци, презивали на –ић, касније када су се албанизовали напустили су старо презиме. „У Дреници су Арнауташи (албанизовани Срби – прим. аут.) носили презимена Ђокић, Велић, Марушић, Зонић, Рацић, Гецић, која су несумњиво указивала на њихово српско порекло. Слично је било и у Пећи и околини, где су многи исламизовани и поарбанашени Срби поглавито носили српска презимена: Степановић, Бојковић, Ђекић, Лекић, Стојковић” (Батаковић, 2006, стр. 35). У Дреници су чак и певали уз гусле и симболично обележавали Бадњи дан, Бадње вече и Божић.

Иако је обимним истраживањима и непорецивим научним аргументима утврђено да око 30% арбанашке популације Косова и Метохије води порекло од исламизованих, а потом поарбанашених Срба, то није било сметња да они постану најборбенији део албанског народа.

Миграције

Према историјским подацима и резултатима многих истраживања обављених на Косову и Метохији утврђено је да почеци арбанашке колонизације датирају још из XVI века, али тада колонизација није била масовна и није успела да поремети етничке прилике установљене у време досељавања Срба на Балкан. Први велики таласи колонизације јављају се на самом крају XVII и почетком XVIII века. Тада је покренута извесна маса српског народа, а са друге стране, продор исламизованих Арбанаса почиње да добија другачији карактер. Арбанашка колонизација никада није текла без борбе и отпора и то је оно што је константа у српско-арбанашким односима од почетка колонизације до данас.

Етнографске границе Арбанаса достигле су максимум у време ослободилачких ратова Србије и Црне Горе, 1876/78. године. Арбанашке насеобине су се тада налазиле у Топлици, надамак Ниша; у Јабланици и Ветерници, близу Лесковца; Врање је било окружено, а код Грделичке клисуре арбанашка бујица је пресекла Јужну Мораву; заузели су Варденик и почели угрожавати Власину и Крајиште, а држали су и Кумановско-прешевску повију и надирали према Пчињи. Угрожени су били и крајеви на Ибру и Рашка област, где су се Арбанаси сусретали са исламизованим Србима. У Македонији су заузели велики простор око Гостивара и Тетова тј. Полог, а надирали су и према Скопљу и источној Македонији (Богдановић, 1990).

Тежиште арбанашког продора било је на косовском правцу тзв. дукађинска струја, а одавде, преко Шар планине у Македонију. Кључ за продор у Метохију, Косово и Македонију представљала је стара српска жупа Опоље. То је једна од првих српских исламизованих и албанизованих области. Албанизацијом Опоља отворен је пут за продор у призренски крај. Метохијски крај Хас, испод Паштрика, доживео је потпуну етничку смену: чисто српски крај је од краја XVII и током XVIII века постао арбанашки. Процес је завршен у XIX веку. Ругово је у средњем веку било чисто српски крај, а у првој половини XVII века насељавају се католички Клименти, пореклом из изворишта Цијевне у Проклетијама. После Метохије, Косово је била следећа област у арбанашком продору. У XVI и XVII веку Арбанаса на Косову није било, а њихов највећи број досељен је средином XVIII века. Пресудан етнички поремећај догодио се тек после Берлинског конгреса 1878. године. У Новобрдској Кривој Реци Арбанаси су забележени тек почетком XVIII века. У Кумановско-прешевском крају и Скопској Црној Гори Арбанаси се насељавају у виду ситних сеоба које дуго трају али изазивају највеће промене. Са Косова су прешли у Мало Косово, а одавде у Топлицу и даље ка Нишу. Центар албанизације Топлице била је варош Куршумлија.

Постоји једно укорењено мишљење да су се Срби са Косова и Метохије стално исељавали, међутим то није сасвим тачно. Српско становништво се обнављало и освежавало новим досељеницима из околних крајева, али и становништвом које је учествовало у тзв. унутрашњем сељакању. Старих рашких, немањићких родова тамо више нема. У Метохију се спуштало становништво из црногорских Брда и из Ибарског Колашина. То је здрава и издржљива популација, живи у великим породицама и задругама, и способнија је за борбу са Арбанасима (Дедијер, 1912). Ово насељавање Срба није могло да умањи и заустави арбанашку експанзију, али је ипак, на овај начин, Стара Србија донекле одолевала као српска земља.

Етничко запоседање српске територије

Процес исељавања Срба, започет у турско доба, делимично је заустављен ослобођењем 1912. године, а после Првог светског рата нова држава морала је да реши два веома важна питања. То су аграрна реформа и колонизација. Овим мерама су се имала постићи два циља: да се ликвидацијом феудалних односа успоставе претпоставке за развој тржишно орјентисане пољопривреде и да се успостави етничка и национална равнотежа и тако поправи стање српског народа на овом подручју (Богдановић, 1990). Спровођењем аграрне реформе, многе сиромашне српске и арбанашке

породице први пут постају власници земље коју обрађују. Колонизација је почела 1920. године насељавањем српског становништва из пасивних крајева Црне Горе, Босне и некадашње Војне крајине. „У два колонизациона таласа 1922-1929. и 1933-1938. на 120.672 ha (око 15,3% земље) насељено је 10.877 колонистичких породица, укупно око 60.000 људи” (Батаковић, 2006, стр. 51). Овај број насељеника није био довољан да надокнади велике губитке српског народа. Тридесетих година се размишљало о исељавању Арбанаса у Турску и Албанију. Вођени су преговори, а Турска је чак сматрала да је то природан процес после губитка територије, међутим, то није реализовано.

После Другог светског рата у Србији и Југославији заведен је комунизам, а арбанашка експанзија добија сасвим нове карактеристике јер се дешава у административно-политички профилисаном и омеђеном простору. Механизам поспешивања српске сеобе и арбанашког биолошког и имиграционог експанзионизма био је, у то време, институционализован и усмерен на запоседање простора и промену његовог етнокултурног кода. Све мере арбанашких покрајинских власти биле су у функцији „фабриковања аргумента релевантног само за површно схваћену чињеницу фактичког стања заснованог на постигнутој арбанашкој нумеричкој доминацији у укупном становништву” (Степић, 2001, стр. 202).

На Косову и Метохији одвијао се брзи процес етничке хомогенизације градова (за 20 година број мешовитих насеља је преполовљен). „Насеља у којима учешће арбанашког становништва нарасте до *извесне границе*, после тога убрзаним темпом остају без Срба, док слична правилност не постоји у обрнутом смислу; Арбанашка експанзија не остварује се формирањем нових насеља, већ уселавањем у постојећа, сукцесивно исељавана, а раније српска насеља, што се може сматрати *етничком сменом* или *етничким преузимањем насеља*” (Степић, 2001, стр. 203).

Арбанашко преузимање градова и сеоских насеља води ка преузимању читавих области, док се на другој страни српске енклаве „сажимају и редукују”. „Иако је природни прираштај арбанашке косовско-метохијске популације висок, запоседање територије резултат је не само енормних размера биолошке компоненте, већ се може приписати *миграционом кретању*, при чему је оно јасно усмерено од централних области Метохије према њеним северним деловима и Призрену на југу, а онда и према централним деловима косовске котлине и, коначно, ка северним и источним покрајинским границама” (Степић, 2001, стр. 204). У покрајини се дешавао и процес власничког преузимања српске земље. Створено је тржиште некретнина строго етничких обележја, при чему је продаја вршена од Срба Арбанасима или унутар једне етничке заједнице (Срби Србима, Арбанси Арбанасима), али скоро никада од Арбанаса Србима.

Постигане су нереално високе цене, и то не захваљујући квалитету земљишта или кућа, већ зато што српска историјска територија има велику вредност (Степић, 2001).

Број становника главних градова у покрајини јасно показује тренд непрекидног раста у међупописним годинама. Тако је у Призрену 1948. године било 20.540, а 1981. године 61.801 становник, што је троструко више. У Пећи је 1948. године било 17.277 становника, 1953. године 21.058, 1961. године 28.350, 1971. године 42.113, а 1981. године 54.505 становника. У Приштини је 1948. било 19.630, а 1981. године 114.600 становника. Први југословенски попис становништва 1921. године утврдио је да на Косову и Метохији има 439.000 становника, а проценом стања (због бојкота Арбанаса) 1991. године 1.956.000 становника.

Уколико би се овакав пораст становника процентуално изразио, онда би се могло рећи да се број становника Косова и Метохије увећао за 345%. Великог удела у континуираном порасту броја становника покрајине има врло висок природни прираштај арбанашког становништва. За тридесет година (1961-1991) природни прираштај Арбанаса повећан је са око 20.000 на преко 37.000 годишње. Природни прираштај Срба, у истом периоду, свео се са 6.000 на 2.000 годишње. Изражено у промилима, природни прираштај Срба 1961. износио је 22,8‰, а Арбанаса 30,8‰. По проценама, 1991. године природни прираштај Срба био је 9,7‰, а Арбанаса 23,3‰.

Српско становништво се услед немогућности школовања или запослења или због неслободе и притиска, исељавало у централну Србију. Исељавале су се обично целе породице. Анализа броја српских породица у периоду 1941-1991. показује какве је размере имала арбанашка експанзија. Посебно је страдала Дреница, општине Србица и Глоговац, где 1991. није било ниједне српске породице. Затим, Штимље, изузетно битан крај између Црнољеве и Језерске планине на путу Призрен-Урошевац, где је 1991. године било само 3 српске породице (Батаковић, 2007).

Велики подстицај албанизацији Косова и Метохије били су сукоби југословенске (српске) војске и полиције са албанским милитантним групама 1998/99. године и бомбардовање СР Југославије од стране НАТО пакта од марта до јуна 1999. године 78 дана. Бомбардовање је окончано склапањем војно-техничког споразума у Куманову.

„Склапање војно-техничког споразума баш у Куманову, имало је, како многи сматрају, у политичком смислу вишеструко значење. Требао је најпре, да се на истом оном месту, где је Србија војном победом у Првом балканском рату добила Косово, Косово на исти начин изузме из њеног састава” (Батаковић, 2007, стр. 256). У току војних операција страдали су и Албанци и косовски Срби, али после повлачења снага

безбедности жртве постају искључиво косовски Срби. Велика већина Срба из Метохије кренула је заједно са војском и полицијом, а они који су остали углавном су доживели најгоре. У малим српским крајевима, у селима Гораждевац и Велика Хоча и у делу Ораховца где је остало неколико стотина Срба, организована је нека врста самоодбране. Касније су стигле међународне снаге и колико-толико успеле да заведу ред. Албанци су намеравали да спале Пећку патријаршију и Дечане али, као и 1941. године у томе су их спречиле италијанске снаге у саставу КФОР-а. У селу Старо Грацко код Липљана је 23. јула 1999. године убијено 14 српских цивила који су мирно обављало пољопривредне радове. Из великих градова Метохије, Призрена, Пећи и Ђаковице, Срби су потпуно нестали. Процењује се да је између 180.000 и 240.000 Срба расељено са Косова и Метохије у централну Србију и Црну Гору, а велики број се услед немогућности да стигне до Србије склонио у суседне крајеве са српском већином.

Постоје статистике о броју пљачки, убистава, киднаповања, паљења кућа, које осликавају тежак положај Срба на Косову и Метохији. Бројни покушаји повратка прогнаног становништва нису уродили плодом, а велики погром и паљење цркава из марта месеца 2004. године био је јасна порука потенцијалним повратницима али и српској држави и великим силама.

Закључак

Етнички сукоб који траје вековима на Косову и Метохији не може бити решен у кратком временском року. Сукоб Срба и Албанаца је, временом, постао тако комплексан да се мора решавати стрпљиво, пажљиво и стратегијом усмереном ка постизању обострано прихватљивог решења. Не сме бити победника и пораженог јер се у том случају поражени осећа као потчињен. Џон Ролс, западни политички филозоф, сматра да „ниједан народ нема право на самоопредељење, нити право на отцепљење по цену потчињавања другог народа” (Ролс, 2003, стр. 54). Ово је посебно важно због тренутне ситуације у Покрајини, где се арбанашке власти систематски труде да број преосталих косовских Срба буде нумерички и политички занемарљив и престане да буде опасност за њихов концепт искључиве етничке доминације.

Литература

- Батаковић Д.Т, „Косово и Метохија у српско-арбанашким односима”, Чигоја штампа, Београд 2006.
- Батаковић Д.Т, „Косово и Метохија – историја и идеологија”, Чигоја штампа, Београд 2007.
- Богдановић Д, „Књига о Косову”, НИРО Књижевне новине, Београд 1990.
- Дедијер Ј, „Стара Србија – географска и етнографска слика”, Београд 1912. (електронско издање, 2000)
- Попис становништва 1991, Савезни завод за статистику, Београд 1993.
- Ролс Џ, „Право народа”, Александрија Пресс НСПМ, Београд 2003.
- Симић П, „Распето Косово – документа о Косову и Метохији”, Новости АД, Народна Књига, Београд 2006.
- Статистички годишњак Југославије, СЗС, Београд 1981.
- Статистички годишњак Југославије, СЗС, Београд 1987.
- Статистички годишњак Југославије, СЗС, Београд 1993.
- Статистички годишњак Југославије, СЗС, Београд 1998.
- Степић М, „У вртлогу балканизације”, ЈП Службени лист СРЈ, Институт за геополитичке студије, Београд 2001.
- Танасковић Д, „Ислам и ми”, Партенон, Београд 2006.
- Томић Ј.Н, „О Арнаутима у Старој Србији и Санцаку”, Београд 1913. (интернет издање)
- Хаџи Васиљевић Ј, „Муслимани наше крви у Јужној Србији”, Штампарија Свети Сава, Београд 1924. (интернет издање)
- Цвијић Ј, „Говори и чланци – сабрана дела”, САНУ-Књижевне новине-Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1987.
- Чубриловић В, „Историја политичке мисли у Србији XIX века”, Народна књига, Београд 1982.
- Екмечић М, “Response to the Book of Noel Malcolm, Kosovo – A Short History”, Historical Institute of the Serbian Academy of Sciences and Art, Belgrade 2000.
- Radovanovic M, “Kosovo and Metohija – Serbian and Regional Context”, MNEMOSYNE, Belgrade 2005.

Miloš Nestorović

ETHNICDEMOGRAPHIC PROBLEMS OF KOSOVO AND METOHIA

Summary

Hundreds years conflict in Serbian province Kosovo and Metohia can not be negotiated in short time. Conflict between Serbs and Albanians became delicate and need carefully analysis with smart strategy polarize to compromises. There cannot be winners or losers because in that case losers will fill like dependant. John Rolls, west politic philosopher, believe in that no one people have no aright for self-determination, neither aright for secession at the price of subordination other people. This is very important because of today's moment and situation in the Province, where Albanians systematically working on it to depopulate Serbians and stipulates ethnic domination.